

REGUŁY PEKIŃSKIE

MINIMALNE STANDARDY NARODÓW ZJEDNOCZONYCH DOTYCZĄCE ZASAD DZIAŁANIA ADMINISTRACJI SĄDOWNICTWA DLA NIELETNICH

Geraldine Van Bureren i Anne-Marie Tootell

Wydział Prawa, Queen Mary and Westfield College, University of London, Anglia

tłumaczenie i opracowanie polskie:

Beata Wawrzyniak, Jerzy Śliwa, Ogólnopolskie Forum na Rzecz Praw Dziecka

Tło Zasad Pekińskich

Zasady Pekińskie przyjęte przez ONZ w **1985** r. dostarczają państwom rad jak chronić prawa dziecka i szanować ich potrzeby w rozwoju odrębnego i wyspecjalizowanego systemu sądownictwa dla nieletnich. Klauzule ograniczające dotyczące sądownictwa dla nieletnich mogą być ulokowane w regionalnych traktatach praw człowieka i w Międzynarodowym Pakcie Praw Cywilnych i Politycznych z 1966 r. Podobnie **Minimalne Standardy Narodów Zjednoczonych dotyczące Zasad Traktowania Więźniów**, przyjęte w 1955 r., choć określiły podstawowe wymagania dla wszystkich więźniów, nie wskazują jednak specyficznych kwestii związanych z nieletnimi przestępcami. Zasady Pekińskie były pierwszym międzynarodowym instrumentem prawnym określającym kompleksowo szczegółowe normy dla administracji sądownictwa dla nieletnich zgodnie z prawami i rozwojem dziecka. Były one bezpośrednim powodem zwołania w 1980 roku Szóstego Kongresu NZ w sprawach Zapobieganiu Przystępstwu.

Zasady działają w ramach dwóch serii zasad rządzących sądownictwem dla nieletnich przyjętych w 1990 r.: **Przewodnik NZ dla Zapobiegania Przestępczości Nieletnich** (Przewodnik Rijad) i **Zasady NZ dla Ochrony Nieletnich, którzy Utracili Wolność** (Zasady JDL). Te trzy serie zasad stanowią przewodnik w trzystopniowym procesie:

po pierwsze: **polityka socjalna** powinna być zastosowana by chronić młodych ludzi przed popadnięciem w konflikt z prawem (Przewodnik Rijad),
po drugie: należy zbudować **postępowy system sądownictwa dla młodych ludzi** którzy popadli w konflikt z prawem (Zasady Pekińskie)
i ostatni: należy chronić podstawowe prawa i wytworzyć **środki służące socjalnej reintegracji** młodych ludzi, którzy już raz utracili wolność, przez pójście do więzienia czy innej instytucji (Zasady JDL).

Zasady Pekińskie poprzedziły Konwencję o Prawach Dziecka z 1989 r. Wiele podstawowych zasad przeniesiono do Konwencji i jest to wyraźnie wspomniane w jej Preambule.

Status Zasad w Prawie Międzynarodowym

Zasady są rekomendowane i jako takie nie wiążące. Pewne zasady głoszone w Zasadach Pekińskich jakkolwiek obejmują warunki Konwencji o Prawach Dziecka, globalny traktat wiążący wszystkie kraje członkowskie.

Zasady Pekińskie nie zastępują Minimalnych Standardów NZ dot. Zasad Traktowania Więźniów przyjętych w 1955 . Te prawa powinny być rozciągnięte na nieletnich zatrzymanych na czas dochodzenia, w instytucjach i stosowane w taki sposób by wyjść naprzeciw poszczególnym potrzebom nieletnich.

Komentarz szczegółowo objaśnia, że Zasady powinny być interpretowane i implementowane w świetle innych istniejących i pojawiających się tekstów o prawach człowieka, bez uprzedzeń do jakichkolwiek warunków szerszych umów.

Forma Zasad Pekińskich

Zasady są rozdzielone na sześć części, którym towarzyszą komentarze rozwinięte pod każdą z tych części i tłumaczące każdą z zasad. Te sześć części to:

1. Zasady ogólne
2. Dochodzenie i wniesienie oskarżenia
3. Rozprawa i wydanie wyroku
4. Traktowanie nie-instytucjonalne
5. Traktowanie instytucjonalne
6. Badania, planowanie, polityka formułowania i ewaluacji

Definicje użyte w Zasadach

- Nieletni

Nieletni jest definiowany jako dziecko lub młoda osoba, która zgodnie z systemem prawnym, może być oskarżona o popełnienie przestępstwa w sposób, który jest różny od sposobu oskarżania dorosłych. Tak więc Zasady zwracają uwagę na naturę przestępstwa bardziej niż określenie/ustalenie przestępcy który jest nieletnim. Późniejsze Zasady JDL zmieniły definicję nieletniego jako każdego do lat 18, co jest zgodne z definicją dziecka w Artykule 1 Konwencji o Prawach Dziecka.

- Przestępstwo

Przestępstwem jest każde zachowanie karalne zgodnie z systemem prawnym danego kraju.

- Nieletni przestępca

Dziecko lub młoda osoba, która rzekomo popełniła lub odkryto że popełniła przestępstwo

Klauzule Zasad. Zasady także obejmują nieletnich, którzy mogą być karani za swoje specyficzne zachowanie, które nie byłoby karane gdyby zostało popełnione przez dorosłych, "przestępstwa statusowe", (np. wagarowanie).

PODSTAWOWE ZASADY

1. Uczciwe i ludzkie traktowanie nieletnich będących w konflikcie z prawem. W szczególności, cele sądownictwa dla nieletnich powinny być dwuskładowe: **promowanie dobra nieletnich** oraz **reakcja władzy proporcjonalna do natury przestępcy jak i przestępstwa**.
2. **Odchodzenie od oficjalnych rozpraw prawnych** do odpowiednich programów społecznych, gdzie zgoda nieletnich jest pobudzana.
3. W sytuacjach gdyby powyższa zmiana działań była nieodpowiednia, **uwięzienie nieletniego** powinno być traktowane **jako ostateczność**, na jak najkrótszy okres czasu i w oddzieleniu od dorosłych skazańców.
4. Postępowanie prawne przed jakąkolwiek władzą powinno być przeprowadzone **w najlepszym interesie nieletniego** i w sposób który pozwoli mu brać udział i swobodnie się wypowiadać.
5. **Pozbawienie wolności** powinno być zastosowane tylko po głębokim namyśle **na minimalny okres czasu** i tylko w wypadku poważnych przestępstw.
6. **Finansowe i cielesne karanie** powinno być **zabronione**.
7. **Zamknięcie** w zakładzie dla nieletnich powinno być powzięte **po rozpatrzeniu alternatywnych środków**.
8. Pracownicy i policjanci pracujący z nieletnimi powinni kontynuować swoje **szkolenie specjalistyczne**.
9. Podczas pobytu w zakładzie dla nieletnich odpowiednia edukacja i opieka powinny umożliwić nieletnim **powrót do społeczeństwa**.
10. **Oswobodzenie** powinno być wzięte pod uwagę przy zatrzymaniu, a później **przy najbliższej sposobności**.

Wiek odpowiedzialności karnej

Państwa ustalają wiek w którym rozpoczyna się odpowiedzialność karna. Wiek ten nie powinien być ustalony zbyt nisko i powinien odzwierciedlać emocjonalną, umysłową i intelektualną dojrzałość. Komentarz zachęca państwa by ustaliły dolną granicę wieku, która będzie powszechnie zaakceptowana.

Cele Sądownictwa dla nieletnich

System sądownictwa dla nieletnich powinien podkreślać dobro nieletnich i gwarantować, że reakcja władz jest proporcjonalna do okoliczności przestępstwa jak i przestępcy.

Zakres dyskrekcji

W obliczu różnorodności specjalnych potrzeb nieletnich powinna obowiązywać dyskrekcja na wszystkich szczeblach dochodzenia przez ludzi specjalnie do tego wyszkolonych. Korzystanie z dyskrekcji powinno być współmierne do decyzji przez nich podejmowanych.

Prawa nieletnich

Zasada domniemania niewinności dotyczy wszystkich nieletnich. Proceduralna ochrona powinna być zapewniona: prawo do bycia powiadomionym o oskarżeniu, prawo do milczenia, prawo do obrońców, prawo do obecności rodziców lub opiekunów, prawo do powołania świadków, prawo do odwołania. Powyższe warunki tworzą minimum uczciwego sądenia i powinny być czytane w powiązaniu z warunkami rządzącymi dochodzeniem karnym w Konwencji o Prawach Dziecka i Międzynarodowym Pakcie Praw Cywilnych i Politycznych

Ochrona prywatności

Prawa nieletnich do prywatności powinny być respektowane w całym procesie dochodzenia, a w szczególności nie mogą być publikowane dane osobowe nieletniego. Jest to zgodne z międzynarodowymi i regionalnymi traktatami praw człowieka dotyczącymi prywatności nieletnich podczas dochodzenia.

Kontakt wstępny

Rodzice bądź opiekunowie oskarżonego nieletniego powinni być natychmiast lub tak szybko jak to możliwe powiadomieni, a sędzia czy inna kompetentna osoba powinna rozważyć uwolnienie nieletniego. Agencje egzekwujące prawo powinny zachowywać się odpowiednio do ich statusu prawnego i promocji dobra nieletniego oraz unikać zranienia go.

Zmiana kierunku

Komentarz podkreśla korzyści zmiany kierunku, takie jak brak piętna winy i wyroku, które w niektórych przypadkach, jak np. niezbyt poważne przestępstwa, brak interwencji może dać wynik optymalny, szczególnie gdy nieletni ponieśli odpowiedzialność względem rodziców i szkoły czy innych nieformalnych instytucji kontrolujących.

Policja, oskarżyciel czy inne agencje mające do czynienia z przypadkami nieletnich mogą w swojej dyskrekcji i bez uciekania się do formalnej rozprawy poradzić sobie z tym przypadkiem zgodnie z kryteriami przestrzegania systemu prawnego i zasad zawartych w Zasadach. Zmiana kierunku może być w stronę programów społecznych takich jak 1/ czasowy nadzór i ochrona, 2/ zadośćuczynienie.

Warunkiem wstępnym do zmiany kierunku jest pisemna zgoda nieletniego bądź jego rodziców czy opiekunów oceniona przez kompetentny organ władzy.

Specjalizacja w ramach policji

Policjanci zaangażowani w sprawy nieletnich czy zapobieganie przestępstwom nieletnich powinni mieć specjalne przeszkolenie. W dużych miastach powinny być w tym celu powołane specjalne komórki policyjne.

Zatrzymanie w czasie procesu

Wiele zasad ONZ dotyczących nieletnich aresztowanych i czekających na wyrok powtarza zasady, które można znaleźć w globalnych i regionalnych traktatach praw człowieka. Główna siła Zasad na tym obszarze tkwi w tym, że mówią one, iż uwięzienie przed procesem powinno być powzięte jedynie po rozpatrzeniu możliwości wyboru innych środków takich jak bardzo uważny nadzór, osadzenie w rodzinie lub internacie. **Uwięziony nieletni powinien być trzymany w separacji od dorosłych i możliwie jak najkrócej. Podczas uwięzienia nieletni powinien otrzymywać wszelką niezbędną opiekę socjalną, edukacyjną, psychologiczną, medyczną i fizyczną dostosowaną do jego wieku, płci i osobowości.**

Rozpatrywanie

Zasady podkreślają szereg podstawowych zasad:

- **zasadę proporcjonalności,**
- **minimalne ograniczenie wolności**
- **i dobro nieletniego.**

W przypadku gdy nieletniego przestępcę nie skierowano do zastępczych działań i jest on sądzony, sprawa powinna toczyć się w interesie nieletniego i w atmosferze która pozwoli mu czynnie brać udział i wypowiadać się.

Nieletni powinien mieć prawo do obrony prawnej i do bezpłatnej pomocy prawnej gdzie taki system istnieje. Rodzice bądź opiekunowie powinni być dopuszczeni do udziału w procesie. Kompetentne organa władzy powinny być uprawnione do zmuszenia rodziców bądź opiekunów do włączenia lub wykluczenia z procesu gdy jest to konieczne z punktu widzenia interesu nieletniego.

Przed wydaniem wyroku pochodzenie i otoczenie nieletniego, jak również warunki popełnienia przestępstwa powinny być przedmiotem socjalnego raportu dochodzeniowego by ułatwić dochodzenie w sprawie. Zarówno pieniężne jak i cielesne karanie jest zabronione za jakiegokolwiek przestępstwo wielokrotnie powtarzane wiążące standardy traktatu.

W sprawie toczącej się przed Wewnątrz-Amerykańską Komisją Praw Człowieka w 1967 r. zaproponowano, iż normy międzynarodowego prawa zwykłego przyjmujące 18 lat za minimalny wiek kary śmierci był obowiązujący. Następstwa tej decyzji, aczkolwiek nie wiążące, wskazują, że państwa, które realizują sądowo egzekucje dzieci mogą być w sprzeczności z międzynarodowym prawem nawet jeśli nie ratyfikowały odpowiednich traktatów.

Różnorodność środków decyzyjnych

Alternatywą do instytucjonalizacji nieletnich są propozycje zgodne z Zasadami. Nakazy obejmują: **różne nakazy opieki, odbywanie wyroków w zawieszeniu, nakazy służby społecznej, zadośćuczynienie ofierze lub odszkodowanie, grupy wzajemnej pomocy lub opiekę zastępczą czy inne rozwiązania pedagogiczne.** Zasady nie polecają separowania nieletnich od rodziców chyba że okoliczności do tego zmuszają.

Możliwie najmniejsze korzystanie z instytucjonalizacji

Przewodnią zasadą jest, że umieszczenie nieletniego w instytucji powinno być ostatecznością. Jeśli się to zdarzy powinno być na jak najkrótszy okres czasu. Komentarz faworyzuje zakładanie otwartych instytucji o charakterze edukacyjnym, nie karnym.

Unikanie niepotrzebnego opóźnienia

Każda **sprawa powinna być prowadzona bez zbędnej zwłoki.** Należy zachować postawę racjonalną biorąc pod uwagę, że zdolność dzieci do identyfikowania się z procedurami decyzyjnych pogarsza się gdy sprawa trwa zbyt długo.

Zeznania

Zeznania nieletnich przestępców powinny być ściśle tajne, dostępne jedynie dla osób ściśle związanych z decyzjami w sprawie czy innych uprawnionych osób. Gdy nieletni jest później przedmiotem dochodzenia dorosłych jego poprzednie zeznania nie mogą być użyte.

Potrzeba profesjonalizmu i szkolenia

Wszyscy zaangażowani w sądownictwo nieletnich powinni odbywać regularne szkolenia w formie profesjonalnej edukacji, doskonalenia zawodowego, kursów przypominających i innych odpowiednich modeli instrukcji. Kobiety i grupy mniejszościowe powinny być sprawiedliwie reprezentowane w personelu sądownictwa nieletnich.

Zabezpieczenie potrzebnej asysty i mobilizacja wolontariuszy i innych służb społecznych

Zasady podkreślają wagę resocjalizacji nieletnich, którzy potrzebują wsparcia w formie edukacji, zatrudnienia czy zakwaterowania podczas pracy w ochotniczych organizacjach, lokalnych instytucjach i innych społecznych źródłach. Takie pojęcie resocjalizacji bywa często zastępowane przez nowszą koncepcję **pozainstytucjonalnej reintegracji nieletniego ze społeczeństwem**, by wypełnić konstruktywną rolę, w stosowaniu Zasad JDJ orz Konwencji o Prawach dziecka.

Cel traktowania zinstytucjonalizowanego

Końcowym celem instytucjonalizacji jest asystowanie nieletnim w **osiąganiu socjalnie konstruktywnej i produktywnej roli w społeczeństwie**. W instytucji **wszyscy nieletni powinni otrzymać 1/ pomoc socjalną, 2/ edukacyjną, 3/ psychologiczną, 4/ medyczną i fizyczną**. Szczególnie zwraca się uwagę na potrzeby młodych przestępczyń, które powinny otrzymać nie mniej opieki niż ich męscy odpowiednicy. Wewnątrz-ministerialna i międzywydziałowa współpraca jest wspomagana w celu dostarczenia odpowiedniego wyszkolenia zinstytucjonalizowanym nieletnim by nie opuszczali instytucji z brakami w kształceniu.

Częstość i wczesne stosowanie zwolnień warunkowych

Zwolnienia warunkowe powinny być wykorzystywane z urzędu w największym możliwym stopniu i jak najwcześniej. **Nieletni który uzyskał zwolnienie warunkowe powinien być wspomagany i nadzorowany przez odpowiednie władze i w pełni wspomagany przez społeczeństwo**.

Półinstytucjonalizowane układy

Półinstytucjonalizowane układy takie jak **1/ domy edukacyjne i 2/ dzienne ośrodki szkoleniowe** powinny być zakładane by asystować nieletnim w ich resocjalizacji.

Badania naukowe jako podstawa do planowania, tworzenia strategii i ewaluacji

Zasady uznają wagę nadszycania za zmieniającymi się problemami i sprawami wykroczeń nieletnich jak również różnorodnością poszczególnych potrzeb nieletnich w areszcie. Badania powinny być organizowane i promowane zarówno jako podstawa efektywnego planowania i formułowania strategii, jak i regularnej ewaluacji systemu sądownictwa dla nieletnich z widokiem na przyszłe zmiany na lepsze i reformy. Komentarz sugeruje wykorzystanie niezależnych osób i ciał oraz punktu widzenia nieletnich w prowadzeniu takich badań.

Wykorzystanie Zasad

Zasady powinny być stosowane wobec nieletnich przestępców **bezstronnie, bez jakichkolwiek różnic** np.: rasowych, ze względu na kolor skóry, płeć, język, religię, polityczne czy inne opinie, pochodzenie narodowe bądź społeczne, stan majątkowy. Każdy kraj powinien mieć swoje własne warunki/klauzule prawne mające zastosowanie w przyp. nieletnich przestępców i instytucji zajmujących się sądownictwem dla nieletnich. Te warunki powinny być tak skonstruowane by sprostać potrzebom nieletnich przestępców równocześnie chronić ich podstawowe prawa, jak również potrzeby społeczności. Zasady Pekinśkie powinny być wdrożone zgodnie z warunkami/klauzulami.